64

Λ. Α. 1459

Η ΕΝ ΟΙΝΟΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

«Σκοπός τῶν (γλωσσικῶν) συλλογῶν πρόκειται ὄχι μόνον νά μελετηθῶσιν αὗται ὑπό γλωσσικήν μόνον ἔποψιν, ἀλλ᾽ ὅπως καί ἀπό τῆς φύσεως τῶν λέξεων καταvοηθῇ εὐρύτερον καί αὐτή πολλάκις ἡ ἱστορική τύχη τῶν, ἐν αἷς λαλοῦνται αὗται, πόλεων.»

Χρυσόστομος Λ. Συμεωνίδης
(ιατρός εξ Οινόης Πόντου)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α.

Τοῦ γλωσσολόγου τό ἔργον εἶναι τόσον ἐπίπονον καί ἀκροσφαλές, ὅσον καί τό τοῦ ἀρχαιολόγου. Ἔχοντες ἀμφότεροι πεδίον ἐρεύνης τήν ἀρχαιότητα, κινδυνεύουν ἀνά πᾶν βῆμα, λόγῳ τόσης ἀποστάσεως, νά παραπλανηθοῦν ἐν μέσῳ παρῳχημένου κόσμου, πρό ποικίλων ἐμφανίσεων ἀγνώστου ζωῆς. Ἀναλαμβάνουν ἀνιαρόν ἀγῶνα ἐπαγγελλόμενοι τήν διαφώτισιν ἐκείνων τῶν σκοτεινῶν σημείων, ἐφ' ὅσα συνήθως ἐπικάθισεν ἡ ἰλύς τοῦ χρόνου, ὅσα ἠκρωτηρίασεν ἡ ἀνθρωπίνη ἀγριότης, ὅσα παρέφθειρε τό ἠθικόν σκότος, ὅσα, ὡς μήτηρ φιλόστοργος φυλάττουσα, ἀποδίδει σήμερον —ἀνθρωπινωτέρα ἡμῶν— ἡ ἀνασκαπτομένη γῆ. Ἀπό τῶν παρατηρήσεων των καθοδηγουμένη ἡ παλαιά ἱστορία ψηλαφεῖ τά προγενέστερα σφάλματα, ἡ Γεωγραφία λαμβάνει ἀσφαλέστερα χειροπιαστά ὅπλα, ἡ Φιλολογία

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀποκρύπτει μετ᾽ ἀνθίας παραστώματα ἑρμηνευτικά τῶν ἀρχαίων κειμένων.

Ἔρευνα καί μόνον ἔρευνα ἀμφότεροι μελετοῦν· ἀλλ᾽ ἀπό τῶν ἐρευνῶν ἐκζητοῦσι τό φῶς πρός τήν τέχνην, τό φῶς πρός τήν γλῶσσαν, τό φῶς πρός τήν ἀλήθειαν. Ἀποκαλύπτεται βαθύτερον ἡ μεγαλουργία τῶν προγόνων μας διά τῆς ἀρχαιολογίας, καταδεικνύεται ὁ φυλετικός δεσμός καί ἡ ἀκεραιότης τοῦ ἑλληνικοῦ γενεαλογίου διά τῆς γλωσσολογίας.

Ὁ ἀγών τῶν ἀρχαιολόγων ξακολουθεῖ ζωηρότερος ὁ-πολλοί σήμερον φιλοτίμως ἐπιδίδονται εἰς πολυπροσώπους ἀνασκαφάς καί εἰς τήν μελέτην τῶν ἀκαταμετρήτων λειψάνων τῆς γεραρᾶς ἀρχαιότητος. Ἐν παραλλήλῳ καί τῶν ἀνατόμων τῆς γλώσσης τό στάδιον εἶναι τοσοῦτον εὐρύτατον, καθ᾽ ὅσον ἐπί εὐρυτέρας ἐκτάσεως ἁπλοῦται ἡ ἔρευνα καί βαθύτερον ἐν τοῖς καθ᾽ ἕκαστα κατασκοπεῖται ἡ ἐξέλιξίς της. Καί ἐνῷ μετά σπουδῆς καί θάρρους ἄνδρες ἐξωπλισμένοι φιλολογίας ἀπό τινος ἀσχολοῦνται ἐπί τούτῳ ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀλλά μακράν αὐτοῦ ἐν παραμελήτῳ ἄν μή ἔρημῳ, τέλος ἡ τροχάδην μόνον ἀνασκοπή γίνεται τῶν ἐν τῷ Πόντῳ ἅπαντι καί περί Μεσόγειον καί ἀλλαχοῦ λαλουμένων ἤδη διαλεκτικῶν ἰδιωμάτων ἐν οἷς ἀμύθητος γλωσσικός θησαυρός παραμένει ἔτι ἄ-

γνωστος γῆ. Τά ἰδιώματα ταῦτα, διατηρηθέντα ἐκ παλαιοῦ γλωσσικοῦ [illegible], φέρουσι πάντα, ἰδίᾳ δέ τά Ποντικά, τήν βαρύτητα ἀνυπολογίστου κολοβώσεως καί παραφθορᾶς· ἀλλά καί οὕτω ἀφίνουσιν ἐντύπωσιν καί πολλάκις ἔκπληξιν εἰς τόν ἀκούοντα παναρχαίου κόσμου λησμονημένον φάσμα.

Καί τῶν μέν ἄλλων ἐν τῷ Πόντῳ πόλεων, Τραπεζοῦντος, Κερασοῦντος, Τριπόλεως, Κοτυώρων καί τινων παρ᾽ αὐταῖς κωμῶν καί χωρίων — μή ἐξαιρουμένου καί τοῦ τῆς Ἄνω-Ἀμισοῦ — τό ἰδίωμα ἐγένετο ὡς κατά καιρούς γνωστόν ὑπ᾽ ἀνδρῶν λογίων διά δημοσιευμάτων ἐν ἡμερησίοις φύλλοις εἴτε καί δι᾽ ἰδίων τομιδίων, ἀλλά ἡ τῆς ὁμόρου αὐταῖς πόλεως Οἰνόης διάλεκτος, γνωστή πρό τινος κατά τι μόνον γενομένη διά μελέτης γλωσσικῆς γενικωτέρου διαφέροντος ὑπό τοῦ κ. Κ. Κοντοπούλου, παρουσιάζει ὅλως ἰδιαίτερα γνωρίσματα προσδίδοντα καί αὐτῇ τῆς ἱστορικῆς της ζωῆς τήν ἀπ᾽ ἐκείνων ἀνεξαρτησίαν.

Τῆς διαλέκτου λοιπόν ταύτης καί ἡμεῖς ἐπιχειροῦμεν ἤδη τήν κατά δύναμιν μονογραφικήν ἐπισκόπησιν, χωρίς μήτε εἰς ἱστορικάς ἀναδρομάς νά καταφεύγωμεν πρός ἀνίχνευσιν τῶν διαφόρων περιόδων τῆς γλώσσης, μήτε — ὁμολογοῦμεν εἰλικρινῶς — ἀλλά νά ἔχωμεν γλωσσικά [illegible] [illegible] βοηθήματα

ἀλλ' αὐτόμορφον τὴν διάλεκτον Οἰνόης νὰ παρουσιάσωμεν πρὸς μελέτην καὶ ἐκτίμησιν τῶν καθ' ἕκαστα.[1]

Καὶ ἐνῷ συναισθανόμεθα ἀφ' ἑνὸς ὅτι τὸ πρὸ ὀφθαλμῶν θέμα διευρύνει τὰ ὅρια τῆς εἰδικότητός μας, ἀφ' ἑτέρου φιλοτιμούμενοι νὰ ἐξαγάγωμεν ἔστω καὶ μικρὸν λιθάριον ἀπὸ τὸ ἀτάκτως κατατεθειμένον πολλαχοῦ τῆς γῆς ὑλικὸν τοῦ γλωσσικοῦ οἰκοδομήματος, θαρροῦντες προβαίνομεν ἐπὶ τὸ ζητούμενον, ὑποβοηθοῦντες ἰδίᾳ τὸ ἄχαρι ἔργον ἐκείνων, ὅσοι εἴτε ἐξ εἰδικότητος δύνανται κάλλιον ἡμῶν νὰ ἐκτιμήσουν τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν τοῦ ζητουμένου, εἴτε ἐνδεχόμενοι — καὶ ποτὲ καὶ τυχαίως — νὰ τοὺς ὑστερήσωμεν ἐνίοτε παραπαίοντας, καθὸ μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς ἐρεύνης εὑρισκομένους.

Ἀλλ' ἐπιτρεπτέον νὰ μακρηγορήσωμεν ὀλίγον ἔτι προτάττοντες σκέψεις τινὰς γενικωτέρου διαφέροντος, ὅπως δι' αὐτῶν — καίτοι γνωστῶν — σημειώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν πρῶτον σταθμὸν ἐπὶ τῆς τραχείας ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν μέλλομεν νὰ ἀκολουθήσωμεν.

---

1) Ἐκτὸς Λεξικῶν τινων ὡς μόνα ἐπικουρήματα εἰς τὴν δαιδαλώδη ἐργασίαν μας ἔχομεν τὸ εὐτύχημα νὰ εὕρωμεν ἐδῶ κάτω δύο μόνον τεύχη τῶν Νεοελλ. Ἀναλέκτων τοῦ Παρνασσοῦ, ἐν οἷς ἐξετάζεται τὸ γλωσσάριον Λέσβου καὶ Κεφαλληνίας. καὶ ἐν τομίδιον «Ἀθηνᾶ τῆς Ἑλλ. [illegible] ὑπὸ Κ. Κωνσταντίνου

B

Οὐσιώδη γνωρίσματα πάντων τῶν λαλουμένων ἤδη διαλεκτικῶν ἰδιωμάτων εἶναι πρωτίστως ἡ ἀμείλικτος παραφθορὰ αὐτῶν καθ' ἑαυτὰ καὶ ἡ ἀβασάνιστος παραδοχὴ ξένων στοιχείων ἐν αὐτοῖς ἐξ ἐπιδράσεως παροίκων λαῶν, ἐπικρατεστέρων κατὰ πλῆθος ἢ κατ' ἠθικὴν δύναμιν. Γνωρίσματα βεβαίως ἀναγόμενα καὶ εἰς πάσας πάσης καθόλου φυλῆς τὰς γλωσσικὰς διαιρέσεις κατὰ τὴν πνευματικὴν ἑκάστης ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ἐν τῷ Πόντῳ ὁ πέλεκυς τῆς παραφθορᾶς κατήχθη τοσοῦτον βαναύσως, ὥστε κατώρθωσε νὰ παραμορφώσῃ τὴν μορφὴν τῶν λέξεων καὶ φράσεων μέχρι παραγνωρίσεως πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐτύμου.

Καὶ πράγματι, ἐνῷ ζητεῖ τις νὰ εὕρῃ τὰ ἔτυμα τῶν λέξεων, ἐνῷ τίθεται ἐπὶ τὴν ἀνίχνευσιν τῆς καταγωγῆς των, εὑρίσκεται πρὸ ἰλιγγιώδους καταστρεπτικῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης μας ἐν γένει. Εἶναι γνωστὸν ὅτι συλλαβαὶ ὁλόκληροι ἢ καταστρέφονται ἢ ἀντιθέτως ἀναφύονται ἕτεραι· τὰ στοιχεῖα λυσσωδῶς ἀγωνίζονται πρὸς ἄλληλα, οἱονεὶ τείνοντα νὰ κατισχύσουν τὰ μὲν τῶν δέ, ἢ ἐπὶ τέλους νὰ συνθηκολογῶσιν πλέον, ὥστε ποτὲ τοῦτο καὶ ποτ' ἐκεῖνο ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ λέξει ἐναλλὰξ νὰ παρεμβαίνουν· ἄλλοτε οἱονεὶ

μαινόμενα μεταπηδῶσι μέ διαθέσεις ἀφετηρισμοῦ ἀπό τῆς οἰκείας εἰς ἑτέραν θέσιν ἤ πολλά κατά σειράν συσφίγγονται ἵν' ἀποτελέσουν ἕν ἀλλόκοτον συνονθύλευμα, κρᾶμα γραμμάτων δυσδιάκριτον, βύσμα ξένον εἰς ἑλληνικόν ἱστόν. Καί αὐτοί οἱ τόνοι, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὡς θαυμάσιοι σχοινοβάται μέ ἅλματα παράδοξα ἀνεβοκατεβαίνουν ἐπί τάς συλλαβάς, φευγαλέως ὑπερπηδῶντες πολύ πέραν καί αὐτῆς τῆς προπαραληγούσης. Ἐν δέ ταῖς συνθέτοις συμβαίνει πολλάκις τό ἕτερον τῶν μερῶν νά εἶναι ξένον...

Ἤθελα νά ἠξεύρω ἄν τοῦτο λέγεται ἐξέλιξις φυσική μιᾶς γλώσσης ἤ διασαλεύσεως ἰσορροπίας κοινωνικοῦ καθεστῶτος ἐπαγαγόντος Μουσῶν ἀπουσίας ἀμαθείας βασίλειον, μῖξιν φύλων ἀλλοφύλων, ὁμίχλην διανοίας, τύπτα ἠθικήν...

Γ

Ὁσάκις εὑρεθῶμεν ἐνώπιον πολυτίμων ἐρειπίων, δυσφοροῦμεν μέν ἀφ' ἑνός πρό ἀπωλείας ἀνεπανορθώτου, χαίρομεν ὅμως ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ καταστροφή δέν συνετελέσθη. Ἀλλ' ὡς κατασπάραγμα τῆς θλίψεώς μας μένει πάντοτε ἡ σκέψις ὅτι τό κατερειπωθέν κτίριον ἴσως συναπέσπασε καί μίαν γραμμήν ἀπό τῆς τέχνης, γραμμήν μάλιστα μή ἐπιδεχομένην οὔτε κατά φαντασίαν ἀνακατάστασιν. Διά τοῦτο τήν πραγματικήν τοιαύτην ἡμεῖς οἱ βαναυσούργημα ἀποδεχόμεθα.

Ἀποτριβεῖσα πτυχή τῆς ἐσθῆτος κολοβωθείσης Καρυάτιδος, θραυσθεῖσα ρίς ἀκρωτηριασθέντος ἀγάλματος πλειοτέραν ἐμπνέει συμπάθειαν. Ὁ τῆς μεγαλουργοῦ ἀρχαιότητος μάρμαρος Παρθενών, ἐρείπιον ὡς εἶναι, παρασχεῖ εἰς ἀγάπην εἰλικρινεστέραν καί αὐτοῦ καί ἐκείνης. Τά κομψά ξένων τεχνιτῶν ἐπισκευάσματα εἶναι ὡσεί κρελώματα ἀποκρύπτοντα ὑπό τήν ψυχρότητά των τήν λάμψιν αἰθέρος απομεμακρυσμένου.

Καί ἡ γλῶσσά μας ἄγαλμα Ἑρμοῦ φέρον κακώσεις πολυτρόπους, Παρθενών, ὅπου καί οἱ ἔνθεοι ὕμνοι καί ἡ φωνή τῶν καλλιτεχνῶν μετ' αὐτοῦ κατεσιγάσθησαν, τήν αὐτήν ἐμπνέει σήμερον συγκίν. Ἀπό τοῦ ἀγάλματος ἀπεσπάσθησαν μέλη καί μέρη ὁλόκληρα ἀντικατασταθέντα δι' ἄλλων ὀλίγων ἰδικῶν μας, τῶν πλείστων δέ ξένων.

Ἡ ἐν τῇ γλώσσῃ ἐθνική ζημία τῇ ἀληθείᾳ εἶναι ἀνυπολόγιστος: Τῶν κατά καιρούς ἀφανισθέντων συγγραμμάτων ὁ σωρός οὐ μόνον σκέψεις ὑψηλάς, συστήματα πρωτότυπα εἰς τέχνας καί ἐπιστήμας, σχέδια παράτολμα μεγαλοφυοῦς διανοίας καί καλλιτεχνίαν εὐφάνταστον θά ἐνέκλειεν, ἀλλά καί πλοῦτον λέξεων καί πληθώραν ὅρων ἐπιστημονικῶν καί τεχνικῶν καί φρασεολογίαν περίκομψον βεβαίως θά περιελάμβανε.

Κατ' ἀναλογίαν καί ἐκ παραλλήλου πρός τάς γενικάς αὐτάς σκέψεις περί τῆς καθόλου ἐθνικῆς ζημίας ὀφείλομεν νά ὑπολογίσωμεν καί τό μέγεθος τῆς κακώσεως καί τήν ἐντεῦθεν ὑποχρέωσιν καί τῶν ἐν τῷ Πόντῳ διαλέκτων.

Ἀλλ' ἔλθωμεν ἤδη ἐπί τά πράγματα.

Δ

Πρό ὀγδοήκοντα ἐτῶν ἐν Οἰνόῃ ἐλαλεῖτο ἰδίωμα ἑλληνικώτερον, ἀμιγές παραδόξων ξενισμῶν, ὅποιοι σήμερον λυμαίνονται τήν διάλεκτόν της. Πολλαί λέξεις ἀπωλέσθησαν καί τό παράδοξον οἱ σημερινοί Οἰνοῆται ἀκούοντες τυχαίως περισωθεῖσαν λέξιν ἐκ τοῦ ἰδιώματός των, λέξιν μή ξεχωρισμένην τοῦ κύκλου τῆς ἑστίας, ἀγνοοῦν ἐντελῶς τήν σημασίαν της. Ἡ πορεία δέ τοιούτων λέξεων ἐξηγεῖται διά παντός, ἐφ' ὅσον ἐλευθερώτερον ἐπικοινώνησεν ὁ δοῦλος πρός τόν κύριον, διῆλθε περίοδον ἀνετωτέρας ζωῆς καί συνηλλάγη μετ' αὐτοῦ κατ' ἀγοράν.

Μετά τοῦ ἐκ τῆς ἐργασίας κέρδους καί τῶν ὀψωνίων κατά σωρείας συναπέφερον οἱ ἄνδρες καί λέξεις ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τήν οἰκογενειακήν ἑστίαν. Τόσον δέ σύνηθες κατήντησε τοῦτο, ὥστε δέν εἶχον παρά εἰς τουρκικόν ἔτυμον νά προσκολλήσουν σημαντικήν ἑλληνικήν κατάληξιν 1) καί ν' ἀποτελέσουν τραγέλαφον, οὐδ' ὅλως οἱ παλαιότεροι δέν ἠδύναντο νά ἐκτιμήσουν τήν τερατώδη φύσιν λόγῳ ζόφου διανοίας.

Ἀλλά καί ἑτέρωθεν ἀπορεῖ τις τῇ ἀληθείᾳ ὅταν ἀποβλέψῃ πρός τό πλῆθος τῶν ἄλλων ξένων λέξεων, λατινικῶν, ἰταλικῶν, γαλλικῶν καί λοιπῶν, τοῦθ' ὅπερ ἄγει ἐπί τήν σκέψιν ὅτι οἱ μέν ἐν τῇ πόλει μένοντες ἐ ξ ε τ ο ύ ρ κ ι ζ ο ν, οἱ δέ ναυτιλλόμενοι καί μετ' ἀλλοδαπῶν συναναστρεφόμενοι ἐ ξ ε υ ρ ω π α ΐ ζ ο ν τό ἰδίωμά των. Ἡ ἐπιστημονική δέ αὕτη ἐργασία ἀνατρέχουσα ἀπό τῆς Λατινοκρατίας, ἐξικνεῖται μέχρι τῆς σήμερον, καθ' ἥν ἀπαριθμοῦμεν τό μέγεθος ~~τῆς~~ τῶν ἀποτελεσμάτων της.

---

1) Ἰδίᾳ τήν κατάληξιν —εύω, ὡς: ἀρα-εύω (=ζητῶ) κονουσ-εύω (=ὁμιλῶ), κετιρτιρ-εύω (=φέρω δι' ἄλλου) σιτσίρα-εύω (=σηδῶ), γιαγμαλα-εύω (=ἁρπάζω, λεηλατῶ) γιαπισδηρ-εύω (=προσκολλῶ) καί καθ' ἑξῆς ἐπ' ἄπειρον, ἅτινα καί μόνα ἀποτελοῦν ἴδιον λεξικόν· διό καί οὔτε ἀναγράφομεν τά τοιαῦτα ἐν τῷ Λεξιλογίῳ μας, ἐκτός ἐκείνων, ὅσα φαίνονται συγγενεύοντα πρός ἑλλην. ἔτυμα. Τοῦτ' αὐτό συνέβη καί διά τά ὀνόματα, ἐκ τούτου καί τό Γλωσσάριον μας εἶναι πτωχόν εἰς ὀνομασίας ζώων, εἰς ἀναγραφήν γεωργικῶν, ποιμενικῶν, βιομηχανικῶν καί ἐν γένει τεχνικῶν ὅρων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Καί ἐνῷ μέχρι σήμερον ἔτι αἱ γυναῖκες ἡ ἀκοίμητοι Ἑστιάδες μετά τῆς ἰδίας τιμῆς διαφυλάττουσαι καί τό ἱερόν πῦρ τοῦ ἐθνικοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἀσυλεύθερον, παρθένον ἑλληνικόν φώνημα ἐφθέγγοντο, ἤδη καί ἐκεῖναι εἴτε μαθοῦσαι τήν τουρκικήν, καθό μετ' Ὀθωμανίδων ἐλευθέρας συναναστρεφόμεναι, εἴτε παρασυρθεῖσαι ἀπό τῶν ἰδίων ἀνδρῶν, ἐντελῶς παρημέλησαν καί αὐταί τό πρότερον ἦθος· διότι ἐνῷ ἄλλοτε λ.χ. ἔλεγον «νουνίζω» (= σκέπτομαι) σήμερον 99ους % θά ἀκούσητε «τουσουνεύκομαι» καί ἅπαξ μόνον τό πρῶτον τό καί ἐναργέστερον διατυποῦν τήν ἐν τῷ σκέψιν. Οὕτω καί «ἀρα-εύω» (= ζητῶ) καί αὐτό τό κοινόν «γυρεύω» ἀντί τοῦ ὀλιγοχρήστου ἤδη, ἀλλά πολυτίμου «ψαλαφῶ».

Τό τοιοῦτον δέ κατά τοσοῦτον ἐγενικεύθη ὥστε δέν διστάζομεν νά εἴπωμεν ὅτι θά ἐκινδύνευε νά ἐκτουρκισθῇ τέλεον τό ἰδίωμα τοῦ τόπου, ἄν μή ἐπήρχετο ἀνταγωνισμός ἐσωτερική ἀπό αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας ἀναχωρῶν: ὁ περί παιδεύσεως ἑλληνοπρεπεστέρας πόθος. Ἀλλά καί οὗτος μετά τῆς τουρκικῆς αἰτίας συνήργησεν εἰς ἑτέρα καταστρεπτικῆς ἀφορμῆς τοῦ ἠχοποιοῦ ἰδιώματος, διότι ἡ καθαρεύουσα, ἡ ἐν τοῖς σχολείοις διδασκομένη, ἔτεινε μέν νἀναχαιτίσῃ ἐπ' ὀλίγον τήν πρός ἐκτουρκισμόν τοῦ ἰδιώματος ὁρμήν, ἀλλά κατεσίγασε ταὐτοχρόνως πολλάς πολυτίμους λέξεις, ὧν ἴσως οὔτε μνεία πλέον γίνεται πλέον. Ἕνεκα δέ τούτου τοῦ λόγου εἶναι

εὔνοητος καί ἡ δυσκολία, τήν ὁποίαν δοκιμάζει ὁ μελετῶν τό ἰδίωμα τοῦτο ὅπως διακρίνῃ τάς νεωτέρας ἀπό τάς κυρίως ἰδιωματικάς λέξεις.

Καί τά αἴτια ταῦτα ἐν τούτοις ἐξακολουθοῦν ἔτι νά ἐνεργοῦν συστέλλοντα καί περικόπτοντα τό ἰδίωμα τοῦ τόπου· παρ' αὐτά δέ καί ὁ νέος πολιτισμός θέλει νά ἐξαλείψῃ καί τά τελευταῖα λείψανα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Διό καί σπεύδομεν πρίν ἔτι παραδοθοῦν τέλεον εἰς τήν λήθην περισυλλέγοντες ὅ,τι ἤδη μένει νά καταθέσωμεν παρά τά λοιπά εὑρήματα τῶν ἀναδιφώντων τήν γεραράν ἀρχαιότητα.

Ε

Καί ἡ προσῳδία; Ὤ! αὐτή δέν ἔχει ὡρισμένον χρωματισμόν· τήν περί αὐτῆς ἀντίληψιν δίδει μόνη ἡ προσωπική ἀκρόασις. Καί πράγματι, ἀπό Τραπεζοῦντος μέχρις Οἰνόης μετά τῶν περιχώρων ἑκάστης ἐν ταῖς μεταξύ πόλεσι, κωμοπόλεσι καί κώμαις παρουσιάζει κλίμακα παραλλαγῶν ἀπεριορίστων. Τόσον εἶναι ποικιλόμορφος!

Τό φωνητικόν ὄργανον ἐδῶ, φαίνεται, δέν εἶναι πλέον ὁ λάρυγξ, ἀλλ' ἡ ρίς. Οἱ ρώθωνες καί τῶν ἡμερωτέρων ἀνθρώπων ἡ ἀπήχησις προσδίδουν τήν ἰδιάζουσαν ἐκείνην χροιάν εἰς τήν φωνητικήν κλίμακα τῶν Ποντικῶν, κατά τοσοῦτον ἀναφαίρετον, ὥστε καί μακράν μεταξύ

ξένων ἐν ξέναις χώραις παραμονή δέν κατορθώνει πολ-
λάκις καθοδαίως ἐς τόν λάρυγγα τά φθογγολογικά του
δικαιώματα, ὅσα — συμμαχούσης πάντοτε τῆς Ὀθωμα-
νικῆς φωνῆς — ἐνισχύθη ἡ γείτων τοῦ λάρυγγος ῥίς.
Καί ἐνῷ δι' αὐτῆς λαλοῦσιν, ἄλλη ἐν τούτοις ἑκάστοτε
λαμβάνεται προσῳδία, ἐξ ἧς καί τοῦ λαλοῦντος δύναται
νά διακρίνηται τόν γενέθλιον τόπον.

Ἐν ὥρᾳ διαλέξεως δέν ἀκούεται σαφής φθόγγος, ἀλλ' ἦχοι
τινα δυσόρατοι — ἀλαθηροί, πρίν ἤ λάβῃ τόν ἐμπρέποντα
τόνον, διαφεύγουσαν τάς περί ῥίνα κοιλότητας καί
κατασπείρουσαι τό ποσόν τῶν ἀσταθῶς ἐκφερομένων
φωνηέντων μέχρι σχίσεως αὐτῶν πρός ἄλληλα οὕτως,
ὥστε θά ἐνομίζετε ὅτι ἀκούετε ζύμωσιν ἀδυνατοῦν
ἐν τῷ ἀλαλαγμῷ καί τῷ παλμῷ αὐτοῦ κάτωθεν
σταθερούς, σαφεῖς μουσικούς φθόγγους ἱκανούς νά κα-
θορίσουν τό ἄσμα, πρός τό ὁποῖον κρούεται!...

Διά τοῦτο καί ἦτο δύσκολον εἰς ἐν τῶν ἐν τῇ ὑπο-
δειχθείσῃ ἐκτάσει λαλουμένων ἰδιωμάτων νά δοθῇ ὑπό τήν ἔ-
ποψιν ταύτην λόγος προτιμήσεως. Ποιό τῇ ὅμως
βαθμοῦ κρείττονος θέσεως ὑπάρχει πάντοτε καί τοῦτον,
καθ' ἡμᾶς, ἔχει ἡ διάλεκτος Οἰνόης. Ἐνταῦθα σχετικῶς
εὐσταθέστερόν πως φθέγγονται, ἀνδρικώτερον ἔχουν τόν τόνον
ἐν τῷ λόγῳ, εὐκρινεστέραν τήν προσῳδίαν, ἐνῷ ἄλλοθι αὐτό
χρῶμα κολοβοῦνται, κατασπείρονται, αἱ φωναί καί διά τοῦ τοι-
ούτου ἀκρωτηριασμοῦ παραμορφοῦται φρικωδῶς ὁ λόγος.

ΣΤ.

Ἅπασα ἡ ἐργασία μας καί ἡ προσοχή μας ὅλη
κυρίως περιεστράφη περί τό <u>Γλωσσάριον</u>, οὗ
διά τήν σύνθεσιν προσλαμβάνομεν νά ὑπενθυμί-
σωμεν ὅτι ἀφοῦ πολλάς πολλαχοῦ κατενικήσαμεν
δυσχερείας καί πάλιν δέν ἠδυνήθημεν μολαταῦτα
νά παρακάμψωμεν τόν σκόπελον τῆς ἀτελείας.

Τοῦτο δέν εἶναι βεβαίως προϊόν ἀληθοῦς γλωσ-
σικῆς μελέτης, ὑπό τήν εὐρεῖαν ἔννοιαν τῆς λέξεως,
ἀλλά — ἐπαναλαμβάνομεν — ἐγένετο μόνον ὅπως
χρησιμεύσῃ ὡς κιβωτός, δι' ἧς σκέπτεται νά δια-
σωθῇ μία διάλεκτος ἀπό τόν κίνδυνον τῆς κα-
ταστροφῆς.

Ἀναγράφομεν ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ μόνον τάς
ἑλληνικάς καί τάς λατινογενεῖς λέξεις, ἀ-
πορρίψαντες τάς τουρκικάς ἐκτός ἐκείνων ἐξ αὐτῶν,
ὅσαι φαίνονται συγγενεύουσαι πρός ἑλληνικά ἔτυμα.

Παρουσιάζομεν αὐτόμορφον — εἴπομεν — τήν
διάλεκτον Οἰνόης χωρίς νά ἀποσπάσωμεν καί αὐτάς
τάς κοινάς μετά τῶν ἄλλων ἄλλοθι ἑλληνικῶν λέξεων. Τοῦτο
δέ ἐπράξαμεν διά τούς ἑξῆς λόγους:

Α'. — διότι μᾶς ἦτο δύσκολον νά διακρίνω-
μεν τό τί κοινόν μετά τῶν ἄλλων ἔχομεν, ἀφοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μάλιστα ἄγνωστα παραμένουν ἔτι, πολλά γλωσσικά ἰδιώματα·

Β'.— διότι τά κοινά φαινόμενα συμβαίνει συχνάκις νά εἶνε διαφόρου ἐννοίας. καί:

Γ'.— διότι οὕτω δύναται νά ρίπτῃ καταφανέστερα ἡ διαφορική διάγνωσις τοῦ βαθμοῦ τῆς παραφθορᾶς τῶν ἰδιωμάτων διά παραθέσεως αὐτῶν πρός ἄλληλα καί πρός τήν γεννήτειραν αὐτῶν ἅμα ἀρχαίαν γλῶσσάν μας.

Διά τοῦ τρόπου δέ τούτου νομίζομεν ὅτι, τίθεται ἅμα καί ἡ βάσις πρός συστηματικωτέραν μελέτην τῆς ἱστορίας τῶν λέξεων, ἡ διά παραθέσεως τουτέστι δύο ἤ πολλῶν ἐννοιῶν ἀνεύρεσις τῶν ἐτύμων. Οὕτω λ.χ. τό ἐν Οἰνόῃ «φαλαμίδι» δέν ἀφίνει ἀμφιβολίαν περί τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀλλοῦ λεγομένου «βαρταλαμίδι» ἐκ τοῦ: <u>θάλαμος</u>. οὕτω καί τό ἐν Λέσβῳ «κουκούδι» ὁδηγεῖ πρός τήν ἀνεύρεσιν τοῦ ἐν Οἰνόῃ «χουχοῦδι» ἐκ τοῦ: <u>κόκκος</u> κ.τ.λ.π. κ.τ.λ.π.

Ἐν τούτοις εὐσυνειδήτως ὁμολογοῦμεν ὅτι καί ἄν ὀλίγας παρεθέσαμεν παραπομπάς, ποῦ δέ καί πέραν τῆς ἀποστολῆς μας ἐπροχωρήσαμεν, τοῦτο ἐκάμαμεν ὄχι βεβαίως διά νά φωτίσωμεν τούς κ.κ. Εἰσηγητάς τοῦ διαγωνίσματος, ἀλλά δι' ἰδικήν μας μᾶλλον ὠφέλειαν, πρός ἀτομικήν ψυχαγωγίαν, ὅπως τό ἐκ τῆς ἐπιπόνου αὐτῆς ἐργασίας — ξένης ἡμῖν μάλιστα — ἐξαγόμενον ἠθικόν κέρδος συγκρατήσωμεν μακρότερον καί

ἀποθετώτερον ἐν τῇ μνήμῃ. Εἰ δέ που καί παραδοξολογοῦμεν, οὐδόλως ἄτοπον, ἀφοῦ τό ἁμαρτάνειν πρό παντός εἶνε τῶν γλωσσολογούντων τό ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα.

Ζ'.

Ἀλλά τί εἶνε Οἰνόη;

Αὐτό καί μόνον τό ὄνομά της θά ἔλεγέ τις ὅτι διεκδικεῖ λόγον τινά ἐν τῇ ἐθνικῇ ἱστορίᾳ.

Κειμένη παρά τήν μυθικήν χώραν τῶν Ἀμαζόνων, μεθ' ἧς ἀμέσως συνέχεται, καθορίζουσα τό Β. ἀνατολικόν ὅριόν της

«σάν παράδεισος δροσάτος, ὁ ἀνοιχτόκαρδη μεριά,
ὅπου πάντα βασιλεύει ποθεινή καλοκαιριά,
μεσ' στοῦ ζαλουσμένου Πόντου τή φουρτουνιασμένη ἀγκαλιά,
πὤρριξε περίσσια ἡ φύσις τά ζωγραφιστά της κάλλη,
ἀναπαύεται σέ κήπους, σέ πελάγη γαλανά
καί σέ λόφους καί βουνά
κι' ἀπό μακρυσμένα χρόνια πού μᾶς ἔμεινε πολίχνη,
πού σέ πύργους καί σέ κάστρα τήν παληά τη δόξα δείχνει!»

Ἄλλοτε ὁ αὐτά τά μέρη, ἄλλοτε, σ' ἀρχαῖα χρόνια,
στά περίβλεπτα βουνά τους, σέ θεόχτιστα κορφώνια,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μέσα σέ βωμούς ὡραίους, μεγαλοπρεπεῖς ναούς,
πού βογγοῦσαν ἀπό ὕμνους ἐμπνευσμένους στούς θεούς,
γενναίους μνημονευμένους, πανηγύρια δοξασμένα,
φοβερή γιγάντων γέννα,
ἔτρεχαν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, πλούτη καί τιμαίς ζητῶντας·
κ' εἶδαν καί τούς Ἀργοναῦτες, εἶδαν καί τούς Ξενοφῶντας!..[1]

Περί τῆς πόλεως Οἰνόης ἀπό τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, ἱστορικήν μελέτην -ἀνέκδοτον τέως- ἐποίησεν ὁ φίλος κ. Χ. Κεφαλίδης παρακολουθῶν τήν διά τῶν αἰώνων τύχην τῆς πόλεως μέχρι καί τῆς ἀνταλλαγῆς, εἰ καί αὐτῆς ἄλλοθεν ἤ γε καί ἔσωθεν εἰδήσεις. Ἐνταῦθα δέ διά μακρῶν ἀποδεικνύει τό ἀβάσιμον ἄλλων γνωμῶν περί τῆς ἀρχῆς τῆς ἱδρύσεώς της, δι' ἱστορικῶν ἀναφερομένων γεγονότων ἐπιφέρει τέλος ὅτι ἡ Οἰνόη ἦτο ἀποικία τοῦ ὁμωνύμου ἐν Ἀττικῇ παρά τόν Μαραθῶνα χωρίου καί νῦν ἔτι «Νοιόνη» καλουμένου. Ἀπῳκίσθη δέ ἐν ἔτει μετά τήν ἐς Σινώπην ἀποστολήν ἀποικίας ἐπί Περικλέους μικρόν πρό τῆς ἐνάρξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἤτοι περί τό 440 π.Χ.

«Οἱ ἐν Οἰνόῃ ἐγκατασταθέντες Ἕλληνες -λέγει- ἔκτισαν τήν ἑαυτῶν πόλιν ἐν τῇ σημερινῇ ἑλληνικῇ συνοικίᾳ

---

1) Ἐκ ποιήματος «ἡ Οἰνόη» ὑπό Χ. Χ. Συμβουλίδου.

καλουμένῃ «Κάστρος» (τουρκιστί «Καλέ-Ποζού») Αὕτη, ἀποτελουμένη ὑπό μικρᾶς ἄκρας, περιεβάλλετο διά τείχους, οὗτινος τά ἐρείπια μέχρι τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς τοῦ 1879 διεκρίνοντο καλῶς, μεθ' ἥν γενομένης νέας ρυμοτομίας τῆς πόλεως, κατεστράφησαν καί ταῦτα. Τό τεῖχος ἐσχημάτιζε τετράγωνον, τοῦ ὁποίου ἡ μέν Β. Ἀνατολική πλευρά περιεβρέχετο ὑπό τῆς θαλάσσης, ἡ δέ Ν. Δυτική ἐξετείνετο πρός τόν λόφον τῆς «Κουρικουλέτσας» (ἴδε Γλωσσάριον), ὅστις ἀποτελεῖ καί τήν ἀκρόπολιν. ἡ δέ δυτική πλευρά ἔβλεπε πρός τόν ρύακα τοῦ -νῦν- Τσομλεκτσῆ, τοῦ ὁποίου αἱ ἀπόκρημνοι ὄχθαι δίκην τάφρων διεφύλαττον τήν πόλιν.... Τρία μέρη κυρίως ἀποτελοῦν τήν ἀρχαίαν πόλιν: α'.) ἡ νῦν συνοικία «Κάστρος». β'.) Ἡ θέσις ἐν ᾗ ὑπάρχει ἤδη ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπου ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὑπῆρχε βωμός, ὅστις οὐ πρό πολλῶν ἐτῶν ἀνασκαφείς μετεβλήθη εἰς χριστιανικόν τέμενος. καί γ'.) ἡ συνοικία «Μάλι» (= ὁμαλή θέσις)... Ἐν τῇ βορείᾳ πλευρᾷ τοῦ περιτειχίσματος ὑπῆρχε μικρά θυρίς δι' ὑπογείου ὁδοῦ φέρουσα εἰς τήν θάλασσαν. ὁδός δέ καί θύρα διεσώζοντο μέχρι τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1879, ὁπότε κατεχώσθησαν μέν αὗται, κατεστράφησαν δέ καί τά τέως παραμείναντα τείχη ...»[1]

---

1) Ἐκ τῆς ἀνεκδότου Ἱστορίας Οἰνόης ὑπό Χρ. Π. Κεφαλίδου.